

dor) Leitner: *Die Tragödie der Juden in Nagyvárad*. (Kézirat.) Yad Vashem Archives, Jeruzsálem, JM/2686. Az angol változat a Central Zionist Archivesban található, Jeruzsálem, File No. S26 1469. Magyarul in: *A tegnap városa, i. m.*, 261–319. o.

82. Péterffy a magyar királyi nagyváradi csendőr tanzászlóalj parancsnoka volt. Röviddel a háború után letartóztatták, és perének tárgyalására várt a Markó utcai börtönben. Nem sokkal azelőtt, hogy kiadták volna Romániának, ahol észak-erdélyi bűnei miatt kellett volna bíróság elé állnia, felakasztotta magát. Andrei Paul, *i. m.*, 47. o.

83. A gettóban elkövetett öngyilkosságokra, valamint Péterffynek és csendőreinek a kegyetlenkedésére vonatkozóan lásd Leitner fent idézett beszámolóját. Lásd még Kupfer Miksa dr. 1945. november 1-jén tett nyilatkozatát is, in: *Dosar Nr. 40029*, 2. kötet, 23–24. o.

84. Háttérükről és gettóbeli ténykedéseikről lásd *Genocide and Retribution*, 79–101. o. Lásd továbbá *Dosar Nr. 40029*, 3. kötet, és a 23. kötet 15–28. oldalát.

85. *Genocide and Retribution*, 79–101. o.

86. Lévai, *Zsidósors Magyarországon*, 108., 409. o.

87. Ferenczy 1944. május 6-i jelentése. A gyanúsítottak között volt Krasznay Pál nagyváradi rendőrfőtanácsos. Ferenczy 1944. május 7-i jelentése.

88. Lásd a 13392/1944. II. sz. határozatot, in: *Dosar Nr. 40029*, 2. kötet, 66–70., valamint 82., 86. és 90–98. o.

89. Rajnaynak a nagyváradi és a Bihar vármegyei zsidóság elpusztításában való bűnrészességére nézve lásd *Genocide and Retribution*, 92–97. o. Rajnay a budapesti Népbíróság elé került. A Nb. IX. 5070/1945/4. sz. ítélet megtalálható: *Dosar Nr. 40029*, 3. kötet, 163–166. o.

90. Lévai, *Zsidósors Magyarországon*, 137–138. o.

91. Az *Egyedül Vagyunk* c. antiszemita lap szatirikusan megjegyezte, hogy noha Endre egyetlen csendőr kíséretében sétált a gettóban, a 30 000 zsidó közül egyetlenegy sem mert hozzányúlani. Lévai, *Fekete könyv*, 134–135. o.

92. Leitnert és családját június elején Budapestre vitték, s a Kasztner-csoporttal együtt hagyták el Magyarországot 1944. június 30-án. További részleteket lásd Leser Frida és Ella (772/2487), Bárdi Tamás (775/311) és Eisenberg B. (776/5) személyes elbeszéléseiben a YIVO-nál, valamint Katona Béla: *Várad a viharban*. Tealah Kórháztámogató Egyesület, Nagyvárad, 1946.

93. Lásd a 6. függelékét. A deportálás tervét, az egyes gettórészek sorrendjét részletesen lásd még *A tegnap városa*, 305–315. o. Lásd továbbá Mózes Teréz: *Bevezéret köztáblák*. Literátor Könyvkiadó, Nagyvárad, 1993.

94. *Ellenzék*, 1944. június 15., 5. o. és 1944. július 17., 3. o.

95. *Genocide and Retribution*, 141–142. o. Lásd még *Dosar Nr. 40029*, 55–56. o.

96. *Genocide and Retribution*, 143. o. 1944. május 10-i jelentésében Ferenczy azt állítja, hogy addig a napig 6050 zsidót internáltak.

97. 1941-ben a városnak 44 933 lakosa volt, ebből 5693 zsidó. 1947-ben Marosvásárhelynek 2420 zsidó lakosa volt. *Așezările evreilor*, 173. o.

98. Ferenczy 1944. május 6-i jelentése.

99. A bőzödújfalusi szombatások történetének részletekben gazdag áttekintése megtalálható Moshe Carmilly-Weinberger: „A North Transylvanian Tale: Days When Proselytes Shared Martyrdom of Jews”, *Martyrdom and Resistance* (New York), 1990. január–február, 4. o. Lásd még Jichak Perri (Freidmann): *Prakim be'toldot ha'yehudim be'Transylvania b'et hehadasha. Korot yehudei Marosvásárhely ve'hasviva*.